गुच्छगुल्ममित्यादि मनुवचनस्य गुच्छशब्दे दर्शितस्य कुल्लूकभट्टव्याख्या २५९६पृ० द्रष्टा। ७स्त्रीहरोगे अमरः। "त्रीणि सेनासमुद्दाय्येकोऽगुल्म इत्यभिधीयते १६०पृ०अक्षौहिणीशब्दे दर्शितम् भा०उ०वाक्यम्। "प्रच्छन्नस्तरुगहनैः स गुल्मजालैः" किरा०। "गुल्मगुच्छलुपलतेत्यादि" याज्ञ०। "स्थावराणां तु भूतानां जातयः षट् प्रकीर्त्तिताः। गुच्छगुल्मलतावल्लीत्वक्सारास्तृणजातयः भा० शान्ति०५८अ०। रक्षार्थं गुल्मनिवेशनप्रकारो मनुनोक्तो यथा "द्वयोस्त्रयाणां पञ्चानां मध्ये गुल्ममधिष्ठितम्। तथा ग्रामशतानां च कुर्याद्राष्ट्रस्य संग्रहम्"। "द्वयोर्ग्रामयोर्मध्ये त्रयाणां वा ग्रामाणां पञ्चानां वा ग्रामशतानां गुल्मं रक्षितृपुरुषसमूहं सत्वप्रधानपुरुषाधिष्ठितं राष्ट्रस्य संग्रहं रक्षास्थानं कुर्यात् अस्य लाघवगौरवापेक्षयोक्तविकल्पः" कुल्लू०। "गुल्मांश्च स्थापयेदाप्तान् कृतसंज्ञान् समन्ततः। स्थाने युद्धे च कुशलानभीरूनविकारिणः" मनुः गुल्मरोगलक्षणादि सुश्रुतोक्तं यथा "अथातो गुल्मप्रतिषेधं व्याख्यास्यामः। यथोक्तैः कोपनैर्दोषाः कुपिताः कोष्ठमागताः। जनयन्ति रुजां गुल्मं स पञ्चविध उच्यते। हृदस्योरन्तरे ग्रन्थिः सञ्चारी यदि वाचलः। चयापचयवान् हृत्तः स गुल्म इति कीर्त्तितः। पञ्च गुल्माश्रया नृणां पार्श्वे हृन्नाभिवस्तयः। कुपितानिलमूलत्वाद्गूढमूलोदयादपि। गुल्मवद्वा विशालत्वात् गुल्म इत्यभिधीयते। स यथादात्मनि चयं गच्छत्यप्सु बुद्बुदः। अन्तःसरति यस्माच्च न पाकमुपयात्यतः। स व्यस्तैर्जायते दोषैः समस्तैरपि वोच्छ्रितैः। पुरुषाणां, तथा स्त्रीणां श्रेयो रक्तेन चापरः। सदनं मन्दता वह्नेराटोपोऽन्त्रविकूजनम्। विण्मूत्रानिलसङ्गश्च सौहित्यासहता तथा। द्वेधोऽग्नेर्वायुरुद्वर्त्तश्च पूर्वरूपेषु गुल्मिनाम्। हृत्कुक्षिशूलं मुखकण्ठशोषो वायोर्निरोधो विषमाग्नितां च। ते ते विकाराः पवनात्मकाश्च भवन्ति गुल्मेऽनिलसम्भवे तु। स्वेदज्वराहारविकारदाहास्तृष्णाङ्गरागः कटुवक्त्रता च। पित्तस्य लिङ्गान्यखिलानि यानि पित्तात्मके तानि भवन्ति गुल्मे। स्तैमित्यमन्नेऽरुचिरङ्गसादस्तन्द्रार्द्दितः प्रसेको मधुरास्यता च। कफस्य लिङ्गानि च यानि तानि भवन्ति गुल्मे कफसम्भवे तु। सर्वात्मकः सर्वविकारयुक्तः सोऽसाध्य उक्तः क्षतजश्च वक्ष्ये। नवप्रसूताऽहितभोजना या याचामगर्भं विसृजेद्यदी या। वायुर्हि तस्याः परिगृह्य रक्तं करोति गुल्मं सरुजं सदाहम्। पैत्तस्य लिङ्गेन समानलिङ्गं विशेषणं चाप्यपरं निबोध। न स्यन्दते नोदरमेति वृद्धिं भवन्ति लिङ्गानि च गर्भिणीनाम्। तं गर्भकालातिगमे चिकित्सेत्समसृग्भवं गुल्मसुशन्ति तज्ज्ञाः"।

गुल्मकेतु पु०गुल्मः केतुरस्य। अच्छवेतसे राजनि०।

गुल्ममूल न०गुल्मस्य मूलमस्य। आर्द्रके (आदा)शब्दर०।

गुल्मवल्ली स्त्री गुल्मप्रधाना वल्ली। सोमलतायाम् राजनि०।

गुल्मशूल न० शूलरोगभेदे शूलशब्दे विवृतिः।

गुल्मिन् त्रि० गुल्म+अस्त्यर्थे इनि। १गुल्मरोगयुक्ते। गुल्मशब्दे शुश्रुतः। स्त्रियां ङीप् सा च विस्तृतलतायां २द्राक्षाताम्बूलीप्रभृतौ अमरः।

गुल्मी स्त्री गुल्ममस्तदाकारफलत्वात् गुल्मरोगहन्तृत्वाद्वा अस्त्यर्थे अच् गौ०ङीष्। १आमलक्यां, २एलायाम्, ३वल्लनि'र्म्मतम्हे, मेदि०४लवल्याम् शब्दार्थचि०५गृहभ्रनखीवृक्षे, (गुड़काञ्चोली) शब्दच०। [खादौ हेम०।

गुल्य त्रि० गुडं तद्वद्रसमर्हति यत् डस्य लः। मधुरे

गु(गू)वाक पु० गु–पिनाकादित्वात् आक नि० दीर्घः। (सुपारी)क्रमुके अमरः"घोरण्टः पूगी पूगश्च गु(गू)वाकः क्रमुकोऽस्य तु। फलं पूगीफलं प्रोक्तमुद्वेगश्च तदीरितम्। पूगद्वयं हिमं रूक्षं कषायं कफपित्तजित्। मोहनं दीपनं रुच्यमास्यवैरस्यनाशनम्। आर्द्रं तद्गुर्वभिष्यन्दि वह्निदृष्टिहरं स्मृतम्। स्निग्धं दोषत्रयच्छेदि दृढमध्यं तदुत्तमम्" भावप०। "प्रभाते पूगमधिकं मध्याह्ने खदिरं तथा। निशासु चूर्णमधिकं ताम्बूले भक्षयेत् सदा" भावप्र०।

गुम्फित न० गुम्फ भावे–क्त वेदे नि०। गुम्फने दृष्टादेः शाखानिर्गमरूपे ग्रन्थने "व्रततेरिव गुम्फितमोजो दासस्य समभवः" ऋ० ८।४०।६। "गुम्फितं निर्गता शाखा" भा०।

गुह संवरणे भ्वा० उभ० सक० वेट्। गूहति ते अगूहीत् अगुहत्। अगूहिष्ट अगूढ अगुहत अगूहिषत अगुहन्त। अगूहिषि अगुहि। अगूहिष्वहि अगुह्वहि अगुहावहि। जुगूह जुगुहे "गूहिता गोढा। गुह्यात्। गूहिषीष्ट गुहीष्ट गूहिष्यति-ते-धीष्यति ते, गुह्यम् गोह्यम्। गूहनं गुहः गुहा। सन् जुघुक्षति "जुगूहतस्याः पथि लक्ष्मणो यतुरुषः। "अगूहीच्छायकैर्दिशः" गूहिष्यामि चिरं क्षत्तैः" भट्टिः "गूहेत् कूर्म इवाङ्गानि"